

כיצד משפיעה התעסוקה, הדיור, והנושאים על ההגירה של ערביי ישראל?

הגירה פנימית

על פי רוב, הגירה פנימית מלווה בתהליכי עיור אינטנסיביים. אנשים רבים עוברים מכפרים לערים הגדולות, ובכך מגדילים את אפשרויות התעסוקה שלהם ואת הרשת החברתית שלהם. ישנם שני מאפיינים בולטים לתנועות הגירה פנימית: התרופפות הערכים החברתיים המסורתיים שאפיינו את החברה טרם ההגירה, ושינוי המבנה המשפחתי שנוצר בעקבות ההגירה (חליחל, 2011).

במדינת ישראל, קיימות שתי תופעות עיקריות בכל הקשור להגירה פנימית: פרבור המטרופולינים, הבאה לידי ביטוי על ידי הגירה של בעלי מעמד סוציו אקונומי גבוה ליישובים פרבריים ו/או קהילתיים, המספקים רמת חיים גבוהה יותר; הגירה פנימית מהפריפריה, ובמיוחד מעירות פיתוח, למטרופולינים, בעיקר של אוכלוסייה משכילה או של בעלי מעמד גבוה. זאת, על מנת לקדם את חייבם באופן אופטימלי מבחינות שונות, ולשפר את איכות חייהם. ישש לציין, כי בחלק מהמקרים, עזיבת עיירות הפיתוח נעשית לטובת יישובים קהילתיים באותו אזור בארץ, המאפשרים את שיפור איכות החיים מבלי להגר למטרופולינים השונים. הדבר נפוץ בעיקר בצפון הארץ (ברוידא ונבון, 2006).

מצבם של ערביי ישראל שונה מהמצב שמאפיין את רוב מי שמהגר בתוך מדינתו. המרכזים האורבניים של ערבי – ישראל, לטענת חלק מהחוקרים, נהרסו במהלך מלחמת השחרור, ולא השתקמו מעט. כלומר, אין לערביי ישראל אין להגר מהכפרים בהם הם חיים. יתרה מכך, מלחמת השחרור הובילה להתפצלות האוכלוסייה הערבית שחיה בארץ ישראל, ולהגירתם של רבים מהם למדינות אחרות ולאזור הגדה, בין אם כפליטים ובין אם כאזרחים שויי זכויות. מנגד, עברו ערביי ישראל תהליכי מודרניזציה משמעותיים בהשפעת החברה הישראלית – יהודים שבשוליה הם חיים. יש לציין כי נכון לשנת 2007, אחוז מהגרי הפנים מקרב האוכלוסייה הערבית עמד על 9.5%. (חליחל, 2011).

על פי הנתונים במחקרו של חליחל (2011), 76% מכלל מהגרי הפנים הערבים – ישראלים עוברים ליישוב ערבי אחר, 15.2% ליישוב מעורב ו- 8.2% ליישוב יהודים, יש לציין כי הגירה בין שני יישובים ערביים מתאפיינת בהגירה של משפחות שלמות או בהגירה של נשים שזה עתה נישאו ועוברות לגור ביישוב בו מתגורר הבעל שלהן (חליחל, 2011).

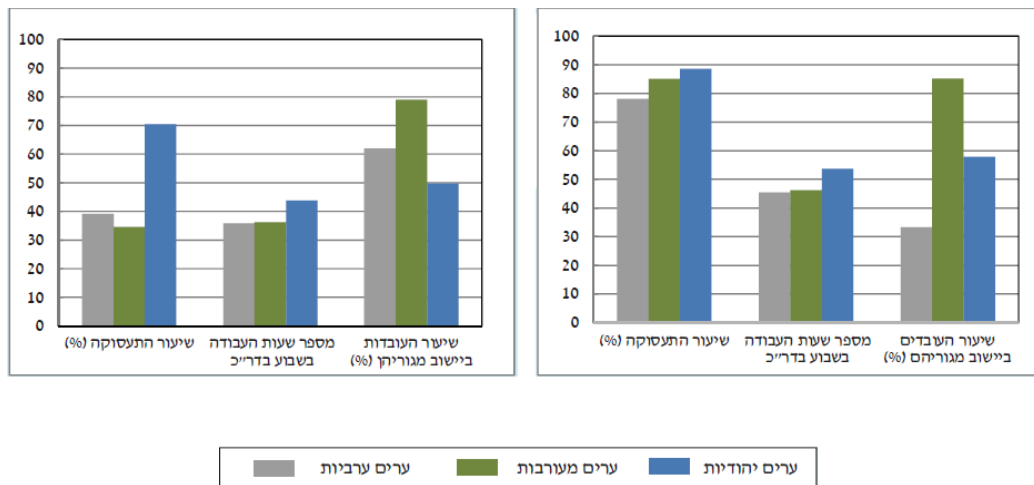
השפעת תעסוקה על הגירה

על פי מחקרו של חליחל (2011), הגירה פנימית בקרב ערביי ישראל בשל צרכי עבודה הינה מצומצמת מאוד ומסתכמת ב- 4% בלבד. זאת בשל נגישות גיאוגרפית טובה שיש מהכפרים הערביים לערים היהודים בהן הם עובדים, המאפשרת יוממות. גם שיעור המהגרים בשל לימודים הינו נמוך (3%). עיקר מהגרי העבודה הינם אנשים משכילים או כאלו המהגרים ליישובים אחרים רק בימי השבוע, וחוזרים לביתם ולחיק משפחתם בסוף השבוע. יש לציין, כי בעשור הראשון לקום מדינת ישראל, היתה הגירה פנימית בשל תעסוקה אחת הסיבות

השכיחות ביותר להגירה (14%), ככל הנראה בשל המגבלות של שהוטלו על ידי המשטר הצבאי שהגביל את תנועת התושבים בין היישובים.

אחת הערים הבולטות שחוזה הגירה פנימית של ערבים ישראלים בשל לימודיהם היא העיר ירושלים. בשלושת העשורים עליהם מדבר המחקר, היגרו לירושלים בין 6,000-10,000 ערבים ישראלים. מרביתם היגרו אליה באופן זמני כסטודנטים שמגיעים ללמוד במוסדות ההשכלה הגבוהה בעיר, והחליטו להשתקע בה בסוף לימודיהם בשל איכות החיים הגבוהה בעיר. כך נוצרה בעיר אליטה ערבית – ישראלית משכילה ומתקדמת בתפישותיה. יש לציין כי ייחודיותה של ההגירה בירושלים לא מסתכמת בכמות הסטודנטים הערבים – ישראלים שבחרו להשתקע בה, אלא גם בתחומי העיסוק בהם הם בוחרים. מרבית הסטודנטים שהשתקעו בעיר בחרו לעסוק במקצועות (הוראה, עריכת דין, מקצועות פרא – רפואיים ועוד) בהם הם משמשים כגורם מתווך בין השלטון הישראלי לערביי מזרח ירושלים, הנחשלים ברובם (מסרי – חרזאללה, רזין וחושן, 2011).

סוגיה נוספת הבולטת בכל הקשור לתעסוקה, היא הפערים באחוז התעסוקה של נשים וגברים ערביים בין סוגי היישובים השונים. על פי נתוני בנק ישראל (2016), שיעורי התעסוקה של ערבים שגרו בערים יהודיות היו גבוהים מאלו של ערבים שגרו בערים מעורבות. בנוסף, שיעורי התעסוקה של ערבים שגרו בערים מעורבות, היום גבוהים מאלו של ערבים שגרו בכפרים ערביים. הדבר בולט במיוחד בקרב נשים ערבים, ששיעור התעסוקה ששלחם בערים מעורבות הוא כפול מזה שבכפרים ערביים. נתון זה משפיע לטובה באופן משמעותי על המצב הכלכלי של משפחות ערביות שגרות בערים מעורבות או בערים יהודיות.

איור 1: דפוסי השתתפות בשוק העבודה בקרב ערבים המתגוררים ביישובים עירוניים

סואן (1994) מציג במאמרו מספר תיאוריות המסבירות את תופעת ההגירה הפנימית מבחינה כלכלית. לי (Lee, 1966), כפי שמופיע אצל סואן, (1994) רואה בהגירה הפנימית תוצאה של כוחות כלכליים בין היעד למוצא. קרי, אדם יעבור למקום בו מצבו הכלכלי יהיה טוב יותר. לאורי